



НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ



ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

за січень-лютий 2024 року

Випуск 1



КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

2024

Зміст

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

I. Практика Верховного Суду

1.1. Справи у сфері спадкового права	3
1.2. Справи у сфері цивільного процесу	10
1.3. Справи у сфері цивільного процесу (окреме провадження)	16
1.4. Справи у сфері цивільного права	18

Редактор:
Березенська Ю. О.

Контакти:
04070, м. Київ, вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет НААУ з питань цивільного права та процесу
Голова Комітету:
Простибоженко О.С.

Електронна пошта:
o.prostybozhenko@mail.unba.org.ua

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 29.01.2024 у справі №369/7921/21 (провадження №61-5293 сво 23)

Законодавець у Цивільному кодексі України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення.

З матеріалів справи відомо, що позивачка під час звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після смерті тітки дізналась про існування заповіту, який був посвідчений секретарем Білогородської СР. Позивачка просила суд визнати заповіт нікчемним і застосувати наслідки нікчемного заповіту, оскільки вважала, що в особи, яка посвідчувала заповіт, були відсутні на це повноваження, а саме не було відповідного рішення виконавчого комітету сільської ради. Крім того, посилалася на невідповідність форми заповіту вимогам законодавства, у тому числі форми посвідчувального напису та повноважень посадових осіб, а тому вважала, що наявні підстави для визнання за нею як спадкоємцем за законом права на спадщину померлої.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову про визнання заповіту нікчемним і застосування наслідків нікчемного заповіту, оскільки оспорюваний заповіт відповідає вимогам закону щодо його форми та змісту, зокрема: він складений у письмовій формі, підписаний власноручно заповідачем, посвідчений відповідальною посадовою особою органу місцевого самоврядування – секретарем сільської ради, яка уповноважена на вчинення нотаріальних дій, що не дає підстав зробити висновок про його нікчемність.

Також суд відхилив посилання позивачки про те, що у заповіті не вказано місце народження заповідача та заповіт складений неуповноваженою на те особою, оскільки вважав, що ці факти не є правовою підставою для визнання заповіту нікчемним. Текст оспорюваного заповіту виготовлений секретарем сільської ради, повноваження якого підтверджуються наявною в матеріалах справи копією рішення Білогородської СР «Про обрання секретаря сільської ради» від 11 квітня 2006 року №4, у приміщенні сільської ради, на робочому місці секретаря, після того як вона з'ясувала волевиявлення заповідача, підготувала проєкт документа, внесла його у відповідний реєстр тощо.

Верховний Суд у складі колегії суддів Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду залишив попередні судові рішення без змін, зробивши такі правові висновки.

Для приватного права априорі притаманна диспозитивність, яка проявляється, зокрема, в тому, що особа з урахуванням принципу свободи правочину сама вирішує, вчиняти чи не вчиняти певний правочин.

Свобода заповіту охоплює особисте здійснення заповідачем права на заповіт шляхом вільного волевиявлення, яке, будучи належним чином вираженим, піддається правовій охороні і після смерті заповідача. Свобода заповіту як принцип спадкового права включає, серед інших елементів, також необхідність поваги до волі заповідача та обов'язковості її виконання.

Ієрархія актів цивільного законодавства може базуватися на їх юридичній силі (вимір по вертикалі). Вона поширюється, по-перше, на співвідношення закону та підзаконних актів та, по-друге, на співвідношення Конституції та законів (як кодифікованих, так і інших (поточних)). Щодо виміру ієрархії актів цивільного законодавства по вертикалі, то в статті 4 ЦК України встановлено повний перелік нормативно-правових актів, якими можуть регулюватися цивільні відносини.

При цьому можливість видання актів цивільного законодавства на підзаконному рівні для зазначених органів суттєвим чином обмежена.

На рівні Конституції України та закону не передбачено можливості Міністерства юстиції України регулювати вимоги щодо форми і порядку посвідчення заповіту.

Законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нічемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій, так і відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту та порядок його посвідчення. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми та порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116919791>.

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 02.02.2024 у справі №752/151/23, (провадження №61-15837св23)

Суд при вирішенні спору про усунення особи від права на спадкування повинен установити як факт ухилення особи від надання спадкодавцеві допомоги, так і факт перебування спадкодавця в безпорадному стані через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво та потребу спадкодавця в допомозі цієї особи. Ухилення особи від надання допомоги спадкодавцеві, який потребує допомоги, полягає в умисних діях чи бездіяльності особи, спрямованих на ухилення від обов'язку забезпечити підтримку та допомогу спадкодавцю, тобто ухилення, пов'язане з винною поведінкою особи, яка усвідомлювала свій обов'язок, мала можливість його виконувати, але не вчиняла необхідних дій.

Позивачка звернулася до суду з вимогами про усунення від права на спадкування за законом, мотивуючи тим, що у зв'язку з тяжкою хворобою помер її чоловік, після смерті якого вона звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини і дізналася, що, окрім неї, із заявою про прийняття спадщини звернувся син померлого від іншого шлюбу – відповідач. Згідно з доводами позивачки відповідач не може спадкувати після смерті батька, оскільки останній у зв'язку з хворобою за життя потребував сторонньої допомоги, а син, знаючи про важкий стан здоров'я батька та про потребу у допомозі, від надання такої допомоги ухилявся. Позивачка вказувала, що між відповідачем і його батьком за життя останнього були неприємні відносини. Відповідач не відвідував батька і не спілкувався з ним, хоча мав можливість допомагати, принаймні фізично. З урахуванням зазначеного у зв'язку з ухиленням відповідача від виконання обов'язку щодо утримання батька, який через тяжкі хвороби потребував стороннього догляду, позивачка просила усунути відповідача від права на спадкування за законом після смерті її чоловіка.

Згідно зі статтями 1216, 1217, 1218 ЦК України спадкуванням є перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом. До складу спадщини входять усі права й обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті..

Статтю 1220 ЦК України встановлено, що спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Відповідно до статті 1223 ЦК України право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у статтях 1261 – 1265 цього Кодексу.

Статтю 1261 ЦК України передбачено, що в першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, і батьки.

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини (стаття 1268 ЦК України).

Відповідно до абзацу 2 частини третьої статті 1224 ЦК України не мають права на спадкування за законом батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом.

Відповідно до частини п'ятої статті 1224 ЦК України за рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування за законом, якщо буде встановлено що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Правило абзацу 2 частини третьої статті 1224 ЦК України стосується особи, яка зобов'язана була утримувати спадкодавця згідно з нормами Сімейного кодексу України. Факт ухилення особи від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця встановлюється судом за заявою заінтересованої особи (інших спадкоємців або територіальної громади). Це правило стосується всіх спадкоємців за законом, зокрема й тих, які відповідно до СК України не були зобов'язані утримувати спадкодавця.

Висновки Верховного Суду щодо застосування частини п'ятої статті 1224 ЦК України свідчать, що усунення від права на спадкування за законом можливе за наявності таких умов:

- 1) ухилення спадкоємця від надання допомоги спадкодавцеві при наявності у нього можливості її надання;
- 2) перебування спадкодавця у безпорадному стані; потреба спадкодавця в допомозі саме цієї особи.

А також при вирішенні таких спорів підлягають з'ясуванню судом питання:

чи потребував спадкодавець допомоги від спадкоємця за умови отримання її від інших осіб;

чи мав спадкоємець матеріальну та фізичну змогу надавати таку допомогу.

Крім того, Верховний Суд у своїй практиці вказує на те, що ухилення особи від надання допомоги спадкодавцеві, який потребує допомоги, полягає в умисних діях чи бездіяльності особи, спрямованих на ухилення від обов'язку забезпечити підтримку та допомогу спадкодавцю, тобто ухилення, пов'язане з винною поведінкою особи, яка усвідомлювала свій обов'язок, мала можливість його виконувати, але не вчиняла необхідних дій. Отже, ухилення характеризується умисною формою вини. При цьому необхідно враховувати поведінку особи, розуміння нею свого обов'язку щодо надання допомоги, її нагальну необхідність для існування спадкодавця, наявність можливості для цього та свідомого невиконання такою особою встановленого законом обов'язку, стан спадкодавця як безпорадний. Безпорадним станом спадкодавця є такий стан, під час перебування у якому особа неспроможна самостійно забезпечувати свої потреби, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування; він викликаний похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом. Безпорадний стан необхідно доводити відповідними записами у медичних документах.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116731940>.

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.02.2024 у справі №474/454/18 (провадження №61-14756св23)

Поважними причинами пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини визнаються, зокрема: 1) тривала хвороба спадкоємців; 2) велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна; 3) складні умови праці, які пов'язані, зокрема, з тривалими від'їздами, у тому числі закордонними; 4) перебування спадкоємців на строковій службі у складі Збройних Сил України; 5) необізнаність спадкоємців про наявність заповіту тощо

Позивачка звернулася з позовом до відповідача про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. При цьому вказувала, що перешкодою для своєчасного звернення із заявою про прийняття спадщини була необізнаність щодо наявності заповіту на її користь. Відповідач звернулася до суду із зустрічним позовом про визнання заповіту недійсним. Зустрічний позов мотивований тим, що спадкодавиця була її матір'ю та проживала разом з її родиною. На ім'я відповідачки складено заповіт на земельні ділянки. З 2010 року за станом здоров'я мати потребувала сторонньої допомоги, з дому не виходила, намірів розпорядитися ділянками на користь сторонніх осіб не мала, а тому не могла у 2011 році укласти заповіт без відома членів своєї родини на ім'я позивачки. Крім цього, вказувала на те, що в заповіті зазначено інше прізвище спадкоємця-позивачки, а не як прізвище позивачки за первісним позовом. Інші дані, які надали б можливість більш повно ідентифікувати особу спадкоємця, відсутні.

Судом першої інстанції у задоволенні первісного та зустрічного позовів відмовлено. Оскільки матеріали судової справи, окрім повідомлення про відкриття спадщини, не містять інших даних щодо часу та обставин, за яких позивачка дізналася про існування заповіту, суд вважав, що вказана обставина відповідає критерію поважності та може бути підставою для визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. Але позивачка не змогла докладно та чітко пояснити, яким чином їй було повідомлено про наявність заповіту та коли саме їй стало відомо про смерть спадкодавиці, з огляду на існування між ними договірних відносин щодо оренди земельних ділянок, які є предметом спадкування, а також щодо її звернення до нотаріуса для оформлення спадкових прав. Також суд першої інстанції вважав, що, незважаючи на характер причин пропуску строку на прийняття спадщини, позивачка не довела, що є саме тією особою, яку зазначено у заповіті, а тлумачення заповіту не дає можливості достеменно встановити, що позивачка є саме тією особою, яку спадкодавець у заповіті зазначила як спадкоємця. Тому позивачка не є спадкоємицею, не має права на прийняття спадщини та права на звернення до суду в порядку статті 1272 Цивільного кодексу України.

Відмовляючи у задоволенні зустрічного позову, суд першої інстанції послався на висновки судової почеркознавчої експертизи, відповідно до яких заповіт підписано власноручно спадкодавцем.

Апеляційним судом рішення суду першої інстанції скасовано в частині первісного позову, у задоволенні позову в цій частині відмовлено. Постанова апеляційного суду мотивована тим, що питання щодо належності позивачці заповіту, який складено на її користь, позивачка не порушувала, підстав таких вимог не зазначала, доказів на підтвердження цього факту суду не надавала. Тому висновки суду першої інстанції щодо недоведеності позивачкою факту, що вона є тією особою, на користь якої складено заповіт, виходять за межі предмета заявленого позову в межах тих обставин, які суд мав досліджувати, а тому ці висновки є передчасними.

Суперечності щодо прізвища спадкоємиці не можуть бути усунуті шляхом тлумачення заповіту за правилами статей 213, 1256 Цивільного кодексу України за ініціативою суду, а позивачка таких вимог не заявляла. Також апеляційний суд посилався на те, що помилкове написання в заповіті прізвища спадкоємця не створює подвійного розуміння волі заповідача і не вимагає від суду тлумачення змісту заповіту. Водночас наявність неусунутих в установленому законом порядку суперечностей у прізвищі позивача та прізвищі спадкоємиці за заповітом, без встановлення юридичного факту (належність правовстановлювального документа) за пунктом 6 частини першої статті 315 ЦПК України перешкоджає позитивному вирішенню питання про встановлення ОСОБА_1 додаткового строку для прийняття спадщини за заповітом.

Зі свого боку Верховним Судом рішення суду першої та апеляційної інстанцій у частині відмови у задоволенні первісного позову про визнання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини скасовано та передано справу в цій частині на розгляд до суду першої інстанції. Верховний Суд зазначив, що суди попередніх інстанцій зробили передчасний висновок про відмову в задоволенні позовної вимоги про визнання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Натомість суд першої інстанції, розглянувши справу, прийняв рішення про задоволення позову про визначення додаткового строку для прийняття спадщини. Рішення суду першої інстанції мотивоване доведеністю наявності у позивачки об'єктивних, непереборних та істотних труднощів для вчинення дій, спрямованих на прийняття спадщини. Зокрема, суд встановив, що позивачка не знала про існування заповіту. Про ці обставини була повідомлена нотаріусом тільки в квітні 2018 року. Надалі активна поведінка позивачки свідчить про те, що вона зацікавлена у прийнятті спадщини.

Апеляційним судом рішення суду першої інстанції змінено, викладено мотивувальну частину судового рішення в редакції цієї постанови. Суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції про наявність підстав, передбачених статтею 1272 Цивільного кодексу України, для визначення позивачці додаткового строку для подання до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини після померлої. При цьому апеляційний суд дійшов висновку, що заповіт складено саме на користь позивачки, а неправильне зазначення прізвища є лише опискою.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду залишив оскаржене рішення суду першої інстанції у не зміненій при апеляційному перегляді частині та постанову суду апеляційної інстанції – без змін, зробивши такі правові висновки.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до правових висновків, висловлених Верховним Судом України у постанові від 23 серпня 2017 року №6-1320цс17, а також у постановях Верховного Суду від 17 жовтня 2019 року у справі №766/14595/16 (провадження №61-6700св19), від 30 січня 2020 року у справі №487/2375/18 (провадження №61-10136св19), від 31 січня 2020 року у справі №450/1383/18 (провадження №61-21447св19), правила частини третьої 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Також Верховний Суд підкреслив, що, враховуючи висновки Верховного Суду у постанові від 17 грудня 2021 року у справі №315/386/19 (провадження №61-15100св21) поважними причинами пропуску строку визнаються, зокрема: 1) тривала хвороба спадкоємців; 2) велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна; 3) складні умови праці, які пов'язані, зокрема, з тривалими відрядженнями, в тому числі закордонними; 4) перебування спадкоємців на строковій службі у складі Збройних Сил України; 5) необізнаність спадкоємців про наявність заповіту тощо.

Спадкове право

Таким чином, необізнаність спадкоємця про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини.

Отже, встановивши фактичні обставини справи, надавши належну правову оцінку наявним доказам, суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про визначення позивачці додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини терміном два місяці з дня набрання рішенням чинності, оскільки остання не знала про існування заповіту спадкодавця. Про ці обставини вона була повідомлена нотаріусом тільки в квітні 2018 року. Надалі активна поведінка позивачки, дійсно, свідчить про те, що вона зацікавлена у прийнятті спадщини.

Отже, встановивши фактичні обставини справи, надавши належну правову оцінку наявним доказам, суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про визначення позивачці додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини терміном два місяці з дня набрання рішенням чинності, оскільки остання не знала про існування заповіту спадкодавця. Про ці обставини вона була повідомлена нотаріусом тільки в квітні 2018 року. Надалі активна поведінка позивачки, дійсно, свідчить про те, що вона зацікавлена у прийнятті спадщини.

При цьому слід брати до уваги, що тлумачення заповіту може здійснюватися як при розгляді, власне, позовної вимоги про тлумачення змісту заповіту, так і, зокрема, при розгляді позовної вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини. До такого висновку Верховний Суд дійшов, зокрема, у постанові від 23 лютого 2022 року при розгляді цієї справи.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції правильно здійснив тлумачення заповіту та обґрунтовано послався на те, що заповіт складено саме на користь позивачки.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116919860>.

Справи про встановлення факту проживання однією сім'єю без шлюбу із загиблим військовослужбовцем підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства незалежно від мети звернення до суду (зокрема, підтвердження соціального статусу для призначення та виплати одноразової грошової допомоги сім'ї військовослужбовця) і наявності в заявника певних цивільних прав та обов'язків чи виникнення публічно-правових спорів із суб'єктами владних повноважень

З матеріалів справи відомо, що позивачка звернулася до суду з позовом до Міністерства оборони України, у якому просила: визнати протиправним і скасувати рішення комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби, щодо відмови їй у призначенні одноразової грошової допомоги; зобов'язати Міністерство оборони України призначити та виплатити позивачці одноразову грошову допомогу в розмірі 750-кратного прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року, у зв'язку зі смертю члена її сім'ї.

Судом першої інстанції у задоволенні позову відмовлено, оскільки позивачка не підтвердила факту спільного проживання з померлим однією сім'єю, зокрема, ведення спільного побуту та наявності взаємних прав та обов'язків або її перебування на утриманні (померлого). Позивачкою не доведено, що вона є членом сім'ї загиблого або утриманцем, тому суд першої інстанції виснував, що на неї не поширюється дія статті 161 Закону України від 20.12.1991 №2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закон №2011-XII) та відсутнє право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано та прийнято нову постанову, якою позов задоволено. Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове про задоволення позову, апеляційний суд виснував, що позивачка довела факт спільного проживання з померлим однією сім'єю, оскільки в матеріалах справи наявні докази спільного її проживання з померлим у незареєстрованому шлюбі як чоловік і жінка, а тому на позивачку поширюється дія статті 161 Закону №2011-XII та наявне право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги.

Велика палата Верховного Суду прийняла постанову, якою постанову апеляційного суду скасовано, а рішення суду першої інстанції змінено шляхом викладення його мотивувальної частини у редакції цієї постанови, в іншій частині залишено без змін.

При цьому Великою Палатою Верховного Суду зроблено такі висновки.

Частиною другою статті 245 КАС України визначено перелік судових рішень, які уповноважений прийняти адміністративний суд у разі задоволення позову. Встановлення факту, що має юридичне значення, серед цього переліку відсутнє.

Тобто у разі вирішення справи в порядку адміністративного судочинства, встановлення факту, що має юридичне значення, має бути визначено судом у резолютивній частині судового рішення, що не передбачено КАС України.

У той же час перелік юридичних фактів, що підлягають встановленню в судовому порядку, зазначений у статті 315 ЦПК України, не є вичерпним. Зокрема, згідно з пунктом 5 частини першої статті 315 ЦПК України суд розглядає справи про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу.

Водночас у частині шостій статті 294 ЦПК України визначено, що суд залишає заяву про встановлення факту без розгляду, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, і роз'яснює заінтересованим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах.

При цьому між позивачкою та Міністерством оборони України не може бути спору про право на отримання одноразової грошової допомоги, оскільки відповідач не є суб'єктом отримання такої соціальної допомоги.

Аналіз наведених норм свідчить про те, що чинне цивільне процесуальне законодавство відносить до юрисдикції цивільного суду справи про встановлення фактів, від яких залежить виникнення, зміна або припинення суб'єктивних прав громадян. Чинне законодавство не передбачає іншого судового порядку підтвердження факту, що має юридичне значення, окрім як розгляд справ про встановлення факту, що має юридичне значення, в порядку цивільного судочинства.

Отже, відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року судом, встановленим законом, який розглядає справи про встановлення факту, що має юридичне значення, зокрема факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, є суд цивільної юрисдикції на підставі статті 19 ЦПК України та пункту 5 частини першої статті 315 ЦПК України.

При цьому відповідно до частини п'ятої статті 188 ЦПК України не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам.

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду у постанові від 22.03.2023, від висновку якого просить відступити Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, застосувавши наведену правову позицію Великої Палати Верховного Суду, викладену у постанові від 30.01.2020 у справі №287/167/18-ц, виснував про те, що, оскільки вимоги заявниці пов'язані з доведенням наявності підстав для визнання (підтвердження) за нею певного соціально-правового статусу, не пов'язаного з будь-якими цивільними правами та обов'язками, їх виникненням, існуванням і припиненням, то відповідно за своїм предметом і можливими правовими наслідками такі вимоги пов'язані з публічно-правовими відносинами заявниці з державою, а отже, не підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду вважає помилковими такі висновки Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, оскільки вказаний підхід до визначення юрисдикції справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, не узгоджується із завданням і метою адміністративного судочинства, визначеними статтею 2 КАС України.

Також неефективним є підхід до визначення юрисдикції спорів у судовому порядку про встановлення фактів, що мають юридичне значення, залежно від їх мети звернення та наявності у заявника певних цивільних прав та обов'язків чи виникнення публічно-правових спорів із суб'єктами владних повноважень, оскільки це не сприятиме належному способу захисту порушеного права заявника, бо призведе до необхідності звертатися в суди різних юрисдикцій з доказуванням одних і тих же обставин, подій і фактів при поданні кожної позовної заяви.

Отже, Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах стосовно юрисдикції спору, які викладено у постанові Великої Палати від 30.01.2020 у справі №287/167/18-ц (провадження №14-505цс19), у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22.03.2023 у справі №290/289/22-ц (провадження №61-13369св22), вказавши, що справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються у позасудовому та судовому порядку. Рішення стосовно фактів, що мають юридичне значення, прийняті у позасудовому порядку, можуть бути оскаржені до судів адміністративної юрисдикції. Юридичні факти, які належить встановлювати в судовому порядку, вирішуються судами цивільної юрисдикції за правилами ЦПК України.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512563>.

Додаткова постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2024 у справі №9901/459/21 (провадження №11-753AI23)

Стягнення витрат на правничу допомогу, до складу якої включено витрати на участь адвоката у судовому засіданні, Велика Палата Верховного Суду визнає виправданим, оскільки участь у судовому засіданні не є формальною присутністю в ньому, а супроводжується підготовкою адвоката до цього засідання, втрачанням часу на дорогу до судового засідання та у зворотному напрямі, його очікуванням і безпосередньою участю в судовому засіданні.

З матеріалів справи відомо, що додатковим рішенням Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, як суд першої інстанції, задовольнив частково заяву представника позивачки про розподіл витрат на професійну правничу допомогу: стягнув на користь позивачки понесені судові витрати на професійну правничу допомогу в розмірі 16 537,50 грн; у задоволенні решти вимог заяви представника позивачки про розподіл витрат на професійну правничу допомогу відмовив.

Не погодившись із додатковим рішенням Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, представниця позивачки звернулася до Великої Палати Верховного Суду з апеляційною скаргою. Великою Палатою Верховного Суду додаткове рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду залишено без змін.

Великою Палатою Верховного Суду прийнято додаткову постанову, якою задоволено заяву представниці позивачки про розподіл витрат на професійну правничу допомогу в суді апеляційної інстанції та стягнуто на користь позивачки судові витрати на професійну правничу допомогу у розмірі 33 330,50 грн та витрати, пов'язані з розглядом справи, у розмірі 98 гривень.

Відповідач заперечував щодо задоволення заяви позивачки про розподіл витрат на професійну правничу допомогу в суді апеляційної інстанції, оскільки відповідно до вимог частини шостої статті 139 Кодексу адміністративного судочинства України Велика Палата Верховного Суду не змінювала судові рішення та не ухвалювала нове, а тому розподіл судових витрат не здійснюється.

Великою Палатою Верховного Суду зазначено, що стягнення витрат на правничу допомогу, до складу якої включено витрати на участь адвоката у судовому засіданні, є виправданим, оскільки участь у судовому засіданні не є формальною присутністю в ньому, а супроводжується підготовкою адвоката до цього засідання, втрачанням часу на дорогу до судового засідання та у зворотному напрямі, його очікуванням і безпосередньою участю в судовому засіданні.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з доводами представниці позивачки, що обов'язок адвоката щодо здійснення представництва інтересів клієнта в суді передбачає не лише відповідальність за якусь одну дію, наприклад написання процесуального документа чи виступ у суді, а зобов'язує адвоката вчинити комплекс дій, метою яких є забезпечення реалізації та захисту прав і обов'язків клієнта. Такі стадії представництва інтересів у суді, як прибуття на судові засідання та очікування цього засідання, є невідворотними та не залежать від волі чи бажання адвоката.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що відповідно до приписів частини дев'ятої статті 139 КАС України при вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує: 1) чи пов'язані ці витрати з розглядом справи; 2) чи є розмір таких витрат обґрунтованим і пропорційним до предмета спору, значення справи для сторін, у тому числі чи міг результат її вирішення вплинути на репутацію сторони або чи викликала справа публічний інтерес; 3) поведінку сторони під час розгляду справи, що призвела до затягування розгляду справи, зокрема, подання стороною явно необґрунтованих заяв і клопотань, безпідставне твердження або заперечення стороною певних обставин, які мають значення для справи, тощо; 4) дії сторони щодо досудового вирішення спору (у випадках, коли відповідно до закону досудове вирішення спору є обов'язковим) та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялися.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що заявлені представницею позивачки до стягнення з відповідача витрати на професійну правничу допомогу пов'язані з розглядом справи, їх розмір є обґрунтованим, оскільки він підтверджений належними доказами, та пропорційним до предмета спору.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що заявлений представницею позивачки розмір витрат на правничу допомогу є реальним і підтвердженим належними доказами. Перелік витрат на професійну правничу допомогу, понесених позивачкою, є необхідним для розгляду цієї справи, а заявлений до відшкодування розмір витрат відповідає критерію розумності та співмірності із її складністю, а отже, заява про розподіл витрат на професійну правничу допомогу підлягає задоволенню.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512569>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.02.2024 у справі №295/434/22 (провадження №61-10948св23)

Скасування заочного рішення і закриття провадження у справі про розірвання шлюбу є помилковим з огляду на те, що після смерті сторони у спорі, де неможливе правонаступництво, без наміру відновлення сімейних відносин є неможливим унаслідок смерті одного з подружжя, і скасування рішення суду про розірвання шлюбу не відповідатиме вимогам Конвенції щодо справедливого розгляду. Неповідомлення про дату судового засідання у цьому випадку не є підставою для скасування такого заочного рішення та закриття провадження у справі у зв'язку зі смертю сторони у спорі.

Формалізм у процесі є позитивним і необхідним явищем, оскільки забезпечує чітке дотримання судами процесу, проте надмірний формалізм заважає практичному та ефективному доступу до суду, не сприяє правовій визначеності, належному здійсненню правосуддя, у тому числі виконанню судового рішення та є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

З матеріалів справи відомо, що суд першої інстанції заочним рішенням задовольнив позов про розірвання шлюбу. Ухвалою суду першої інстанції задоволено заяву відповідачки про перегляд заочного рішення, скасовано заочне рішення суду та встановлено розгляд справи проводити за правилами спрощеного позовного провадження. Ухвала суду першої інстанції мотивована тим, що відповідачка не була належним чином повідомлена про розгляд справи, в результаті чого були порушені її процесуальні права. Натомість суд першої інстанції закриття провадження у справі на підставі пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України, оскільки позивач у справі помер, а правовідносини правонаступництва не допускають. Постановою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції про закриття провадження у справі залишено без змін, оскільки правовідносини у справі не допускають правонаступництва, що є підставою для закриття провадження у справі.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду скасував попередні судові рішення, а справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції, зробивши такі правові висновки.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, не врахував, що перегляд заочного рішення та його скасування після смерті сторони у спорі, де неможливе правонаступництво, без наміру відновлення сімейних відносин через смерть однієї зі сторін, дестабілізує приватні відносини, і є правомірним випадком обмеження права на доступ до суду, не перевібив дійсних підстав та обставин подання відповідачкою заяви про перегляд заочного рішення і того, чи буде задоволення її заяви виправданим за обставин, що настільки змінилися з того часу, і чи це відповідатиме пункту 1 статті 6 Конвенції.

Крім цього, апеляційний суд помилково вважав, що ухвала районного суду про задоволення заяви про перегляд заочного рішення та скасування заочного рішення не підлягає перегляду в апеляційному порядку, оскільки не передбачена статтею 353 ЦПК України, та не звернув уваги на те, що вона була оскаржена разом з ухваленим у цій справі рішенням про закриття провадження у справі.

Таким чином, за наявності рішення суду про розірвання шлюбу, навіть і ухваленого з певними процесуальними порушеннями, але яке було чинним до смерті позивача, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, надав перевагу зазначеним процесуальним порушенням, не врахувавши, що в такому випадку порушується принцип правової визначеності.

Цивільний процес

Дотримання вимог процесуальної форми, у тому числі й щодо належного повідомлення учасників справи про час і місце судового розгляду, є важливою гарантією захисту їх прав та передумовою ухвалення законного й обґрунтованого рішення.

Разом з тим надмірний процесуальний формалізм, який не враховує вимог справедливості, добросовісності й розумності, може спотворити завдання цивільного судочинства, спричинивши прийняття очевидно несправедливого рішення.

Формалізм у процесі є позитивним й необхідним явищем, оскільки забезпечує чітке дотримання судами процесу, проте надмірний формалізм заважає практичному та ефективному доступу до суду, не сприяє правовій визначеності, належному здійсненню правосуддя, у тому числі виконанню судового рішення та є порушенням статті 6 Конвенції (рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1998 року у справі «Перед де Рада Каваніллес проти Іспанії», від 13 січня 2000 року у справі «Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії», від 08 березня 2017 року у справі «ТОВ «Фріда» проти України»).

Ураховуючи наведене, висновки суду першої інстанції про скасування заочного рішення і закриття провадження у справі є помилковими з огляду на те, що після смерті сторони у спорі, де неможливе правонаступництво, без наміру відновлення сімейних відносин є неможливим унаслідок смерті одного з подружжя, і скасування рішення суду про розірвання шлюбу не відповідатиме вимогам Конвенції щодо справедливого судового розгляду. Неповідомлення про дату судового засідання у цьому випадку не є підставою для скасування такого заочного рішення та закриття провадження у справі у зв'язку зі смертю сторони у спорі про розірвання шлюбу.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984786>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.02.2024 у справі №148/1207/22 (провадження №61-14338св23)

Відсутність безумовних доказів або суперечність у доказах на підтвердження обставин, що надаються заявником та/або заінтересованими особами, унеможлиблює оголошення особи померлою.

З матеріалів справи відомо, що заявниця звернулася до суду щодо оголошення померлою особи, яка заповіла на користь заявниці належну їй земельну ділянку. Заява мотивована тим, що після складання заповіту особа покинула своє постійне місце проживання та виїхала до російської федерації. З червня 2016 року у місці постійного проживання особи немає відомостей про місце її перебування. Оголошення особи померлою необхідно заявниці для оформлення спадкових прав.

Судом першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, у задоволенні заяви відмовлено, у зв'язку з її недоведеністю та необґрунтованістю.

Верховний Суд у складі Другої судової палати Касаційного цивільного суду залишив попередні судові рішення без змін, зробивши такі правові висновки.

Відповідно до частини першої статті 46 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Статтею 47 ЦК України визначено, що правові наслідки оголошення фізичної особи померлою прирівнюються до правових наслідків, які настають у разі смерті.

Рішення про оголошення фізичної особи померлою може бути прийняте судом за наявності таких підстав: 1) відсутність особи в місці її постійного проживання; 2) відсутність відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона зникла безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців; 3) неможливість одержання відомостей про місце перебування особи, незважаючи на вжиті заходи.

Особливістю цієї категорії справ є те, що висновок суду про оголошення особи померлою ґрунтується на юридичному припущенні смерті особи.

При цьому на наявність у суду саме права, а не обов'язку оголосити фізичну особу померлою за умови відсутності у місці її постійного проживання відомостей про місце її перебування протягом трьох років прямо вказує частина перша статті 46 ЦК України.

Відповідно до пункту 13 постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 31 березня 1995 року «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» громадянин може бути оголошений в судовому порядку померлим у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть громадянина.

Цивільний процес - окреме провадження

Згідно з частиною першою статті 306 ЦПК України у заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою повинно бути зазначено: для якої мети необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою; обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи, або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку.

Системний аналіз вказаних норм дозволяє дійти висновку, що сама собою відсутність відомостей про місце перебування фізичної особи протягом трьох років у місці її постійного проживання не може бути підставою для оголошення цієї фізичної особи померлою. Суд повинен мати достатні належні та допустимі докази для встановлення обставин, на підставі яких можливо зробити вірогідне припущення про смерть громадянина.

Відсутність безумовних доказів або суперечність у доказах на підтвердження обставин, що надаються заявником та/або заінтересованими особами, унеможлиблює оголошення особи померлою.

Подібний висновок викладено у постановах Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі №461/424/15-ц, від 07 липня 2021 року у справі №90/1443/19-ц.

Встановивши, що заявниця не надала достатніх належних і допустимих доказів на підтвердження факту смерті особи або наявності обставин, які доводили б, що ця особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припускати її загибель від певного нещасного випадку, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про відмову в задоволенні заяви.

Верховний Суд встановив, що оскаржені судові рішення судів попередніх інстанцій ухвалені з додержанням норм матеріального права та процесуального права, а доводи касаційної скарги їх висновків не спростовують, на законність ухвалених судових рішень не впливають.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116862534>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 31.01.2024 у справі №183/7850/22 (провадження №61-14740св23)

Правило заборони повороту означає недопустимість погіршення становища сторони, яка оскаржує судове рішення. Тобто, особа, яка оскаржує судове рішення, не може потрапити в гірше становище, порівняно з тим, що така особа досягнула в попередній інстанції в результаті своєї скарги.

З матеріалів справи відомо, що заочним рішенням суду першої інстанції стягнуто з відповідача на користь позивачів штрафні санкції за прострочення грошового зобов'язання, а саме індекс інфляції у розмірі 295 214, 88 грн та 3% річних за у розмірі 48 904,33 грн, а всього 344 119,21 гривні.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу відповідача задоволено частково: заочне рішення суду першої інстанції в частині стягнення індексу інфляції та 3% річних скасовано; позовні позивачів про стягнення індексу інфляції та 3% річних задоволено частково; стягнуто відповідача на користь позивачів штрафні санкції за прострочення грошового зобов'язання, а саме індекс інфляції у розмірі 74 535,62 грн та 3% річних у розмірі 23479,63 грн, а всього 98015,25 грн; в іншій частині заочне рішення залишено без змін.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду прийняв постанову, якою вирішив постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про стягнення інфляційних втрат змінити, виклавши її мотивувальну частину в редакції цієї постанови. Постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про стягнення 3% річних скасувати. Заочне рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог про стягнення 3% річних у розмірі 48 904,33 грн залишити в силі.

При цьому Верховний Суд зробив такі висновки.

Боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом (стаття 625 ЦК України).

У статті 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі №686/21962/15-ц (провадження №14-16цс18)).

Індексації внаслідок знецінення підлягає лише грошова одиниця України – гривня, іноземна валюта індексації не підлягає. Норми частини другої статті 625 ЦК України щодо сплати боргу з урахування встановленого індексу інфляції поширюються лише на випадки прострочення грошового зобов'язання, визначеного у гривнях (див., зокрема, постанову Верховного Суду України від 27 січня 2016 року у справі №6-771цс15, постанову Верховного Суду України від 18 травня 2016 року у справі №6-474цс16, постанову Верховного Суду України від 21 грудня 2016 року у справі №6-1672цс16, постанову Верховного Суду України від 01 березня 2017 року у справі №6-284цс17).

У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 07 липня 2020 року у справі №296/10217/15-ц (провадження №14-727цс19)).

Касаційний суд вже звертав увагу, що принцип заборони повороту до гіршого (non reformatio in reius) відомий ще з часів римського права та існував у зв'язку з іншим правилом – tantum devolutum quantum appellatum (скільки скарги, стільки і рішення). Правило заборони повороту означає недопустимість погіршення становища сторони, яка оскаржує судові рішення. Тобто особа, яка оскаржує судові рішення, не може потрапити в гірше становище, порівняно з тим, що така особа досягнула в попередній інстанції в результаті своєї ж скарги (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 травня 2023 року у справі №179/363/21 (провадження №61-4060св23), постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 червня 2023 року в справі №757/42885/19-ц (провадження № 61-9060св22)).

Верховний Суд підкреслив, що у справі, яка переглядається:

- суд апеляційної інстанції при частковому задоволенні позовних вимог про стягнення інфляційних втрат і 3 % річних вважав, що суд першої інстанції при проведенні розрахунку інфляційних втрат і трьох процентів річних за період з 23 березня 2021 року по 24 лютого 2023 року не прийняв до уваги положення пункту 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, яким встановлено, що положення статті 625 ЦК України до грошових зобов'язань застосовуються лише до початку дії воєнного стану;
- апеляційний суд не звернув уваги, що законодавець в пункті 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України не передбачив особливості у регулюванні наслідків прострочення виконання (невиконання, часткового виконання) грошового зобов'язання щодо повернення авансу. Як наслідок, підстави для застосування пункту 18 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України для вирішення спору в цій справі відсутні. Тому суд апеляційної інстанції помилково відмовив у зменшенні розміру 3% річних. Як наслідок, постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про 3% річних належить скасувати, а рішення суду першої інстанції в частині стягнення 3% річних за період з 23 березня 2021 року по 24 лютого 2023 року у розмірі 48 904,33 грн належить залишити в силі;
- апеляційний суд не врахував, що у випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти;
- апеляційний суд не звернув уваги, що в цій справі порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, а тому втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти. Тому постанову апеляційного суду в частині відмови в стягненні інфляційних втрат слід змінити, оскільки апеляційний суд відмовив в їх стягненні з інших мотивів.

Касаційний суд зауважує, що відповідачка судові рішення в частині задоволення позовних вимог про стягнення інфляційних втрат в розмірі 74 535,62 грн не оскаржувала в касаційному порядку через наявність інших підстав для їх відмови. Тому позивачі не можуть потрапити в гірше становище, порівняно з тим, що такі особи досягнули в попередній інстанції.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116840099>.

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

